

Melinda Nađ Abonji

GOLUBIJE
srce

Preveo s nemačkog
Dragoslav Dedović

■ Laguna ■

Naslov originala

Melinda Nadj Abonji

TAUBEN FLIEGEN AUF

Copyright © 2010, Jung und Jung, Salzburg und Wien
Translation copyright © 2012 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

GOLUBIJE
srce

SADRŽAJ

Titovo leto	9
Porodica Kočiš	41
Pogranični policajci, žalosne vrbe	59
Reči kao	75
Nebesko	97
Svetovi	115
Julika	139
Dalibor.	153
Mi	169
<i>Real big.</i>	185
Mamika i Papuci	207
Ljubav, more, reka	221
Ruke u vazduhu.	235
Novembar	255
<i>O autorki.</i>	267

Titovo leto

Napokon stižemo našim američkim kolima, tamnosmeđim ševroletom, moglo bi se reći kolima boje čokolade, sunce nemilosrdno prži varošicu, sunce je skoro bez ostatka pojelo senke kuća i drveća, dakle, dovozimo se u podne, istežemo vratove kako bismo videli da li je sve tu kao prošle godine, kao svih proteklih godina.

Stižemo, klizimo ulicom uramljenom veličanstvenim topolama, alejom koja najavljuje varošicu, a ja još nikada nikome nisam rekla da me to drveće što teži nebesima dovodi u stanje omamljenosti, pa me to stanje podseti na Matea (omamljenost kojoj se predajem dok se Mateo i ja beskonačno vrtimo ukруг na najlepšem proplanku seoske šume, predano, njegovo čelo na mome, pa onda Mateov jezik, jedinstveno hladan, njegove crne malje, priljubljene uz kožu kao da su se potpuno prepustile njenoj beloj lepoti).

Dok se vozimo pored topola, dok me ushićuje njihovo treperenje, naš čokoladni brod bešumno klizi od jednog

do drugog drveta, a između je vazduh ravnice koji postaje vidljiv, mogu ga videti, vazduh koji sad miruje jer je sunce tako nemilosrdno, otac govori u pravcu klima-uređaja da je sve isto kao pre, upola glasa kaže, ništa se nije promenilo, baš ništa.

Pitam se da li otac priželjkuje ekipu profesionalnih baštovana koji bi bar potkresali grane – da bi divljem džigljanju suprotstavili civilizaciju! – ili ljude sa efikasnim mašinama koji bi topole što nagoveštavaju varošicu oborili, jednom zauvek! (I mi bismo sedeli na jednom od tih panjeva, pogledima bi ovladali ravnicom koja se natopila podnevnom vrućinom, a moj bi se otac, koji bi čak morao ukloniti jedan panj, okrenuo oko svoje ose da bi izgovorio gorkim glasom čoveka kome kasno – ali bolje ikad nego nikad! – daju za pravo: konačno više nema tog prokletog prašnjavog drveća.)

Niko ne zna šta mi znači to drveće i vazduh između drveća koji možeš videti i nigde drveće ne obećava toliko kao ovde gde mu je ravnica ostavila mesta, a ja i ovaj put poželim da stanem, da se oslonim na jedno od tih stabala, da podignem pogled, da pustim neka me zavedu brzi, sitni pokreti lišća, ali ni ovaj put ne molim oca da stanemo pošto na pitanje „zašto“ ne bih znala odgovor, jer bih morala da ispričam mnogo toga, sasvim izvesno i ono o Mateu, kako bih mogla da objasnim zašto želim da stanem baš ovde, nadomak cilja.

Naša kola klize dalje, kao da su terana nekom tajnom silom, gotovo imuna na neravnine puta, i pre nego što konačno stignemo, moramo da prođemo još jednom kroz „ništa se nije promenilo“ i civilizacija mora da pretrpi udarac, znači da prihvati zastoje, i mi deca da pritisnemo

obraze uz prozor sa leve strane koji je začuđujuće hladan, da ugledamo sa nevericom ljude koji žive usred brda đubreta, ništa se nije promenilo, kaže otac, potleušice od lima, gume, raščupana deca koja se igraju između automobilskih olupina i kućnog otpada, kao da je to najnormalnija stvar na svetu, šta je sa srčom, hoću da upitam, šta sa noći koja pada, kada se senke pokrenu, kada ožive sve stvari koje leže tu u beznadežnom haosu? I zaboravim topole za tren, Matea, treperenje, ševrolet i crnu noć, ravnici koja me prekriva svojom razornom snagom i ne čujem ih, pesme Cigana, čuvene, toliko hvaljene, samo vidim pohlepne senke u tami koje neće rasterati nijedna ulična svetiljka.

I otac gleda kroz prozor, odmahuje glavom, kašlje svojim suvim kašljem i vozi tako sporo da se može pomisliti kako će se svakog trenutka zaustaviti, pogledajte ovo dobro, kaže i kucne kažiprstom po prozorčetu (sećam se jedne vatre čiji je dim zalutao), ja, koja pamtim nepokretno prljava lica, oštre poglede, dronjke, krpice, iznad đubrišta će drhtati svetlo, produžavam pogled kao da sve to moram razumeti, slike ljudi koji nemaju dušeke. Čak ni krevete, pa se možda noću zakopavaju u zemlju, u crnicu, koja je sada, u leto, načičkana suncokretima, ali se zimi tako razgoliti da se čovek sažali, zemlja, svuda samo zemlja, pritisnuta preteškim nebom, koja, kada je nebo ostavi na miru, postaje more, bez vetra.

Nisam nikome rekla, ali ja volim ovu ravnici, koja se tanji u neutešnu liniju, i ničega što bi nekome poklonila; potpuna samoća u ravnici od koje ne možeš ništa zahtevati, na koju u najboljem slučaju možeš leći sa raširenim rukama i to je zaštita koju ti pruža.

Da sam rekla da volim Matea (Sicilijanca, koji je nekoliko nedelja uoči letnjeg raspusta banuo u naš razred, *ciao, sono Matteo de Rosa!* i odmah postao omiljen kod svih osim kod učitelja), možda bi me većina razumela, ali kako da kažeš da voliš jednu ravnicu; topole, prašnjave, ravnodušne, gorde, da voliš i vazduh između njih? Leti, kada je ravnica već porasla za jedan sprat, gde god da pogledaš – polja suncokreta, kukuruza i pšenice, priča se da ljudi nestaju u beskonačnim poljima, ako ne paziš, ravnica će te zgrabiti i prožderati, priča se, a ja ne verujem, ubedena sam da je ravnica more sa sopstvenim zakonima.

Jadnici, kaže majka kao da gledamo televiziju, i umesto da promenimo program, vozimo se mimo svega, odvozimo se u našoj ohlađenoj konzervi koja je koštala gomilu para i koja se raširila kao da nam pripada cela ulica, a moj otac uključuje radio kako bi muzika pretvorila niskost u plesni takt i trenutno iscelila hromu nogu stvarnosti: *dođi meni, dušo moja, ne idi tamo, dođi meni, poljubi me.*

Uz zvuk koji nije vredan pomena, vozimo se preko šina, pored nakrivljenog zardalog znaka koji već celu večnost nosi ime varošice, stigli smo, kaže moja sestra Nomi, pokazujući groblje na kojem očito vlada nepravda, grobovi o kojima niko ne vodi brigu, prosti drveni krstovi, jedva raspoznatljivi, zarasli u korov, datumi i slova nečitki, stigli smo, kaže Nomi, a u njenim očima se pomalja strah da će jednom, tokom narednih dana, morati da poseti groblje, da će bespomoćno stajati kraj groba, stideti se zbog suza roditelja, da će takođe hteti da plače, zamisliti da dole u kovčezima leže deda po ocu i baba po majci koje Nomi i ja nikada nismo upoznali, stričevi i tetke, tom prilikom

nikada ne znaš kuda bi s rukama, ruke su u takvim prilikama samo na smetnji, a i vreme u takvim prilikama nikada ne valja, kada bismo zaplakali, znali bismo bar kuda sa rukama; gladiole i nežne ruže pored grobova pokrivenih kamenim pločama, mrtvi čija su imena urezana u kamen, ostaju čitka za potomstvo, kamene ploče koje ne volim jer pritiskaju zemlju ove ravnice, sprečavaju duše koje pod njima leže da odu.

Familija sa majčine i sa očeve strane koja je pokopana ispod kamenih ploča, u najgorem slučaju nedostaje cveće, žute i ružičaste ruže, gladiole, ali kamenom prekriveni grobovi nisu zapušteni čak i kada ih niko ne posećuje, čak ni na Sve Svete, zna da kaže majka odgovarajući telefonom nekoj rođaci koja joj stisnutog grla saopštava da nikoga osim nje nije bilo na groblju da zapali sveću za umrle, a majka onda kaže da bar grobovi ne mogu da propadnu, i u toj rečenici ima duboke tuge života koji se ne može pobrinuti čak ni za mrtve jer su predaleko da bi im se makar jednom godišnje za Sve Svete odnelo cveće.

Pošto se smrt retko najavi, skoro da nikada nismo tu kada neko iz porodice u Vojvodini umre i kada nas strina Manci ili stric Moric pozovu telefonom, jer su jedini koji imaju telefon, da bi nam rekli kako je nažalost to dan za loše vesti, onda je neobično tiho u našoj dnevnoj sobi, možda bi i bilo nečega da se kaže o smrti da smo tamo gde su svi naši rođaci, makar bismo slušali šta se pripoveda o pokojniku i bili bismo jamačno dirnuti kada bi Mamika, koja svojim glasom dopre i do najskrivenijeg kutka svake duše, zapevala neku pesmu, ali mi nismo tamo gde se ljudi opraštaju po tri dana pre nego posmrtno ostatke, kako se

kaže, prepuste zemlji, pošto imamo samo telefon, i daleki glas koji svedoči da se desilo nešto neopozivo, takvog dana sa lošim vestima krećemo se kao duhovi, čak izbegavamo da nam se pogledi sretnu, i sećam se da otac jednog dana, u oktobru 1979, naglim pokretom baca u kantu za đubre žute hrizanteme koje je majka stavila na sto, u dnevnu sobu, saznavši da je umrla voljena bakina sestra. Neću cveće za mrtve, rekao je zacrvenivši se u potiljku, držeći daljinski upravljač u ruci, a ja i Nomi od tada nazivamo hrizanteme zabranjenim cvećem jer ga više ne smemo staviti na sto, i kada posećujemo groblje u zavičajju i ukrašavamo grobove naših mrtvih, zacelo ne hrizantemama čak i ako je jesen, onda smo opet došle prekasno, pomislili, onda smo još jednom same sa sopstvenom tugom.

A tada nismo ni slutili da će za koju godinu kameni nadgrobnici biti oboreni, granitne ploče razgrebane, cveće obezglavljeno, pošto u ratu nije dovoljno ubiti žive, a da smo to naslutili, verovatno bi oborili glave nad grobovima naših mrtvih i pomolili se da se naše tiho pevušenje pretvori u magični štiti, da mrtvi ne bi bili uznemiravani u, kako kažu, večnom miru, ali možda bismo mogli da zamolimo da na iznenadnu promenu svetla gliste, crvi, skokunci, stonoge i svakojake bube, ne počnu da divlje mile i pužu da bi onda, posle te smutnje, konačno utekli u zaštitu tame.

Naš novi, bleštavi ševrolet skreće ulevo u Hajduk Stankovu, opisuje elegantan polukrug pre nego što otac mora

da zakoči jer ulica nije asfaltirana, skoreno blato sa tankim slojem prašine pretvara naš ševrolet u napuderisanu krtiju, civilizacija, ona je očigledno i ovde zaustavljena.

Tu smo, kažem, naša kola su pred kapijom, pred zidom od isušenih, iskrivljenih dasaka, visokim otprilike dva a širokim tri metra, koji radoznalim pogledima nudi više od jednog obećavajućeg procepa, otac isključuje motor, mi žmirkamo ka maloj beloj kući koja se naslanja na drvenu kapiju, okupana sunčevom svetlošću, vlasnica je Mamika, očeva majka, to je za mene prototip kuće koja skriva prve i najdublje tajne i mi ostajemo sedeći još jedan dugi trenutak, a onda otac otvara kapiju, naš ševrolet polako klizi u dvorište, kratko se oglasi automobilska sirena da bi uplašila kokoške i patke.

Bog vas je doveo, Mamika, koja se ne smeši, ne plače, koja izgovara ovu rečenicu sa sebi svojstvenim, blagim glasom, pomiluje nas po obrazima, takođe i oca, njeno dete, božja milost nas je dovela ovamo u njen dnevni boravak koji je ujedno njena spavaća soba, njegova milost koja nam servira traubi-sodu, tonik, apa-kolu, tu i tamo rakijicu, papa Jovan Pavle II koji nam se uvek smeši u obliku sličice u boji, a ja obavljam inspekciju sobe sa bojažljivom tačnošću, pogledom tražim kredenac, izreku koja blagosilja dom, krpore, nadajući se da je sve kao pre, jer se pri povratku na mesto ranog detinjstva ničega ne plašim kao promene: prepoznavanje stalno istih predmeta, koji me štite od straha da ću se obreti kao stranac u tom svetu, da ću biti isključena iz Mamikinog života, moram što pre nazad u dvorište, da nastavim svoju plašljivu inspekciju: Sve je i dalje tu?

Dva silosa opasana bodljikavom žicom, u kojima se skladišti kukuruz i po kojima se motaju drski miševi, plavi bunar, koji je za mene oduvek bio neko biće (patuljak? neka neodrediva životinja?), ruže i magnolije, koje majka obožava i čiji mirisi noću čoveku mogu da okrenu pamet, kaldrma sa koje leti isparava pišaća, na koju prska krv kokošaka kojima Mamika vešto prerezuje vratove, kaldrma sa koje su kokoške do maločas zobale samleveno kukuruzno zrno. Sve je još tu?, pitam se kradom i zašto me u prvim trenucima dolaska spopada taj poseban nemir, i da nisam jedina s tim neugodnim osećanjem već ono na isti način preplavljuje i Nomi, samo što ona drugačije reaguje, to sam razumela tek mnogo kasnije

Pošto sam obavila inspekciju dvorišta, kokošinjca, čučavca, stajskog đubriva, vrta i, naravno, tavana – koji ti odaje najlepše tajne – moram brzo da se spustim niz natrule merdevine, pazeci da ne zgazim ni na jedan od onih svetlih cvetića koji rastu u procepima između kocke, moram što brže nazad do kapije, da povučem kvaku i da promolim glavu napolje da bih videla da li je ona luda još tu, raščupane kose, sa očima koje u sve poveruju i sve zaborave, koje pitaju pre nego što to učine usta, imaš li nešto za mene, nešto malo slatko? Za moje srce, nešto šećerno?

Moram da vidim da li je Juli tu, koja ima dečju pamet, tako kažu, iako odavno ima grudi i čupave dlake ispod pazuha, Juli, koja se na pola sokaka udaljena naslanja na kućni zid ili sedi u stolici na rasklapanje i ništa ne čini danu osim što ga posmatra, Juli, da li si tu? Luda od koje se mi deca plašimo, koju beskrajno zadirkujemo, Juli, koju volimo jer nam sve veruje i priča stvari koje mirišu na tuđ svet (aha, Nomi i Ildiko, kaže Juli, vi imate sestru, da, da,

da, znam to, ona je prelepa, da, da, da, i Juli se kikoće, znam to, i Juli pokazuje na velike narandžaste cvetove na svojoj haljini, to su moje oči, da, da...).

* * *

Traubi! Kažemo Nomi i ja uglas, pošto smo oprale ruke i sele za Mamikin postavljen sto, dok su nas flašice čekale na plastičnom poslužavniku, traubi-soda!

Tako se zove čarobni napitak iz našeg zavičaja, vitka flašica bez etikete na kojoj svetle bela slova na zelenom staklu. Mamika, koja je kupila mnogo pića za nas – samo za vas! – naravno, Nomi i ja smo razmažena derišta sa Zapada, koja se izruguju tome da na istoku pokušavaju da imitiraju koka-kolu, ali im uspeva tek da proizvedu smeđi bučkuriš koji se zove apa kola (apa kola, kakvo glupo ime!), ali traubi obožavamo, toliko je volimo da razmišljamo da li da poneseemo nekoliko flašica kući, u Švajcarsku, da bismo pokazali našim drugaricama da u našoj domovini postoji nešto što je neverovatno dobrog ukusa – ipak to do sada nismo učinile.

Mamika koja servira pileći gulaš sa knedlama, pohovanu svinjetinu sa tikvicama, krastavce ukiseljene na suncu, salatu od paradajza sa crvenim lukom, Mamika koja nam je dozvolila da popijemo traubi-sode koliko hoćemo, a i za vreme jela smemo jednom da ustanemo, i da dosita izljubimo Mamikinu meku kožu, priljubimo se sleva i zdesna u toplotu njene haljine i jedino nas Mamika ne nervira kada kaže da smo nas dve zacelo porasle dva prsta, velike moje devoјčice, kaže, a uskoro ćete biti odrasle devoјke! Nomi i ja jedna za drugom položimo dlanove

na Mamikine pletenice, jer je tako meko i ugodno, pletenice na dlanovima, i ja, što se ovog leta osećam kao da su mi noge preduge, ruke prevelike, stalno nešto što više nije kako treba na sopstvenom telu, sigurno sam porasla više od dva prsta, a još sam uprkos tome daleko od sveta odraslih, to primetim pre svega kada roditelji zapodenu priču o našem životu u Švajcarskoj, o poslu u našoj radnji, VEŠERAJ, GLAČAONICA, PEGLAONICA stoji na crno-beloj tabli, i otac pred Mamikinim očima crta ta slova po vazduhu, i brojeve, koliko košta peglanje košulje, stolnjaka, potkošulje, koliki je rabat kada neko donese deset košulja odjednom, majka opisuje kakve sve komplikovane tkanine imaju bogataši, prvo prsti moraju da nauče kako se preko takvih tkanina vodi pegla, kod takve cene ne sme se videti ni najmanji nabor, kaže, a ja, jednim uvom slušajući razgovor roditelja, skoro nečujno pričam sa Nomi o tome kako bi naše drugarice reagovala na traubi-sodu, Beti bi sigurno rekla da nije loše ali i da nije ništa posebno, a Klaudija bi verovatno okretala flašice tamo-amo, ništa ne bi rekla ili bi samo slegla ramenima, nije lako nešto priznati, kaže Nomi, tako je!, nije fer da prisiljavamo naše drugarice na laž, tako razmatramo celu stvar, bolje da obožavamo traubi-sodu i sačekamo da postane čuvenija od svega ostalog, slavniija od koka-kole, ma jasno!, pa nam Nomi naspe još, otac i majka, koji u međuvremenu pričaju da vršimo i isporuku ispeglanog veša u korpama, najčešće ih naveče raznosimo po kućama, naravno to košta više, kada se krivudajući zaputimo u brda, ma bogati radije stanuju gore, kaže otac smejući se, i dok on već spominje pse koji su ga za vreme isporuke napali, ili gotovo napali, pomislim na podrum gde su dve mašine za veš, prašak,

sredstva za čišćenje, specijalni sapuni, bezbrojne plastične korpe svih veličina i boja, platnene vreće, štipaljke, osim toga bife sa escajgom, začinima i rešoom, pomislim na to kako sedamo za mali, drveni sto koji je otac našao na ulici i kako ručamo tu gde je uvek hladno i gde je prostrt upravo opran veš, ćutke, jer otac ne voli kada pričamo dok obedujemo. Kada nema nikoga, Nomi i ja premeravamo prstima otromboljene gaće i zamišljamo koliko bi naših butina i stražnjica stalo u njih, u te padobrane! Bogataši takođe idu u klozet, a ponekad su zaista debeli, kažemo kikoćući se, ali ja se stidim kada ta osoba dođe po svoj veš i kada prilikom naplate moram da joj pogledam u oči, a to ne zna niko, čak ni Nomi.

Izgleda da je to težak posao, kaže Mamika, i seče hleb, parče debljine prsta, koje onda pruža ocu. Ali mi i zaradimo i niko mi ništa ne propisuje, odgovara on i blesnu mu zubi, pa ponovo naspe u čašu. Recite, Mamika, da li još morate da stanete usred noći u red za onaj smešni, sada kada je kralj svih partizana konačno mrtav? Ili sada možete da kupite hleb popodne ili bilo kada?

Sada će otac početi da priča o temeljnim razlikama između Istoka i Zapada, o najtemeljnijim razlikama koje postoje u celom univerzumu, iskapljujući rakijicu jednu za drugom, domaću kruškovaču strica Morica, sada, ove godine, kada je umro drug Josip Broz Tito, i kada će se obistiniti to što svi, ili barem inteligentni ljudi, odavno znaju, da će trajati nekoliko generacija dok se socijalizmom upropaštena ekonomija ne oporavi, ako se uopšte oporavi (sve to a i mnogo više od toga saznali smo još na putu), i samo što se otac zagrejao, neočekivano se javi Nomi, sa neumoljivim, piskutavim glasom, kao kad

moljaka za slatkiše, hoću da Mamika priča sa mnom, hoću da Mamika sada priča. Pita baku koliko prasića su oprasile svinje, raspituje se o guskama, kokoškama, da li možemo posle otići po jaja, sestra želi da sazna da li Mamika još kljuka patke, da li Juli još za Mamiku ide na pijacu, a bašta gospodina Šalme, kako izgleda? Nomi se obesila Mamiki o vrat i priča li priča, pa je majka pomi-luje po licu i kaže, pa tek smo stigli, imaš još koji dan da propitaš Mamiku.

Ali hoću sada da znam sve, hoću sada da znam baš sve, ponavlja i stisne se uz Mamikin obraz, skoro da je zapla-kala, glas je izdaje, a majka samo vrti glavom i otac kaže da posle tolikog puta nema volje da sluša to cmizdrenje i njegov se dlan sruči na sto, a pošto tamo nije muva, svi se trgnemo osim bake i ona kaže mirnim glasom, dobro došli u moju kuću! Dobrodošli sa svim što ste poneli sa sobom, dragi moj Mikloš, dakle, ja ću sa Nomi i Ildikom da odem u mali obilazak, a ti se u međuvremenu odmori, a onda će biti i dezerta.

Meko bakino pevušenje, noćno kreketaanje žaba, svinje koje žmirkaju svojim prasećim očima, uzbuđeno koko-dakanje jedne kokoške pre nego što je zakolju, cvetići i ruže boje kajsije, masne psovke, nemilosrdno sunce, a uz to miris dinstanog luka, moj strogi stric Moric, koji odjednom ustaje da igra. Atmosfera mog detinjstva.

Tako sam posle mnogo godina odgovorila jednom prijatelju kada me upitao šta je to za mene zavičaj, i bitnije stvari mi u trenutku uopšte nisu pale na pamet.